

СТОЛІТНІЙ МАЕСТРО: ОСНОВНІ ВІХИ ЖИТТЯ І ТВОРЧОСТІ Д.ЗАДОРА

Дезидерій Євгенович Задор (1912–1985) – видатна постать у західно-українській музичній культурі. Піаніст європейської величини з аспірантською музичною освітою, відомий композитор Львівського осередку Спільки композиторів України, один із фундаторів професійної музики Закарпаття, яскравий органіст, диригент, фольклорист, талановитий педагог, людина високої ерудиції, музикант, життя і творчість якого пов'язалися з Ужгородом, Прагою, Будапештом, Клузем (Румунія) та Львовом.

Про Дезидерія Задора вийшла друком значна кількість публікацій: при житті – статті Стефанії Павлишин [15], Олександра Лившица [9], Анатолія Кос-Анатольського [7], Любові Баб'юк [1]; у 1997–98 роках – монографії Ярослави Рак [14] та Тиберія Боніславського [2]; у 2005–2010 роках зібрання спогадів, зініційоване членом НСКУ Людмилою Мокану [3; 5; 6; 8; 10; 11; 12; 13], енциклопедичні статті, матеріали до ювілейних дат. Однак відзначення 100-річчя від дня народження видатного музиканта дало могутній поштовх до розширення, внесення доповнень і уточнень у традиційні відомості.

Основні віхи життя і творчості Дезидерія Задора подаються в світлі нової і вивіреної інформації.

І. Дитинство і рання юність.

Народився 20 жовтня 1912 року в Ужгороді в родині відомого кантора, композитора і органіста. Дитинство припало на один із найсприятливіших етапів історії Закарпаття – період Чехословацької Республіки. Освіту отримав двомовну: угорську – в початковій школі (1919–1922) та українську – в русинській Реальній гімназії (1922–1930).

Виявляв різнобічність обдарування. Засвоїв сім мов: латинь, французьку, німецьку, чеську, угорську, українську, румунську. Виділявся математичними здібностями: мав задатки великого математика. Обожднював футбол і займався ним професійно, їздив на республіканські змагання. Але батьки зацентрували головну увагу хлопчика на музиці.

Злет Д. Задора в музичному мистецтві був раннім і стрімким: з 8 років почав виступати і писати музику, з 10 років супроводжував грою на органі меси, з 12 років – концертуючий піаніст, отримав визнання в Празі, Пілзені та інших містах (з відгуків в пресі – «клавірний віртуоз»); написав перші великі твори, серед яких музика до вистави «Гізелла і Фея»; у 15 років виділився високою композиторською майстерністю і зрілістю, яка проступила у струнному квартеті, обробках, романсах, фортепіанних та хорових творах.

Його наставниками були батько – Євген Задор (орган, диригування та основи композиції) та Зігізмунд Лендзел (фортепіано та імпровізація) – найвіртуозніший піаніст Ужгорода, носій традицій «лістівської фортепіанної школи». Концертування хлопчика-віртуоза підтримувало Чеське музичне товариство імені Б. Сметани. Дезидерій досяг таких високих успіхів, що в його майбутній професії ніхто не сумнівався.

II. Празький період

Вісімнадцятилітній юнак поступає у Празьку консерваторію, де все бере «по максимуму»: навчається одночасно на трьох факультетах: орган, диригування та фортепіано, і вперше в історії закладу усі їх закінчує на «відмінно». До цього додається четверта спеціальність: музикологія, яку він паралельно здобуває у Празькому Карловому університеті. А ще – працює органістом у празькому костюлі святого Лоретто і керує двома хорами: «Возродження» та хором «Святої Цецилії». З 1934 року – піаніст-концертант, записується на радіо.

Після військової служби продовжив удосконалюватися у Празькій Школі вищої майстерності (аспірантурі) з двох спеціальностей: фортепіано (клас Вілема Курца) та композиція (клас Вітезслава Новака). Досяг блискучих результатів: здобув II премію у Міжнародному радіо-конкурсі піаністів імені Шопена, виділився, як яскравий композитор. У 1936 році ім'я Д. Задора було включено до Угорської музичної енциклопедії, а його самого запрошено на роботу в Міністерство ЧСР (відділ музичного виховання) референтом з питань музичного фольклору Закарпаття. Це спонукає до експедицій 1937–38 років у віддалені куточки Закарпаття, укладання рукописного народнопісенного збірника та наукової роботи. Д. Задор розробляє теорію трансформації коломийки (виявляє різновиди та жанрові переродження), що складає основу докторського дослідження для захисту у Празькому Карловому університеті.

III. Зрілість.

Друга світова війна внесла в життя Д. Задора зміни. Період німецької окупації виявився важким випробуванням, загострив свідомість, але не припинив професійне зростання. Вир подій 1938–1944 років охопив тимчасову чеську мобілізацію, викладання в Ужгородській учительській семінарії та Клузьській консерваторії, створення осередку прогресивних музикантів з метою утвердження української культури Закарпаття, листування з Б. Бартоком, німецько-радянський фронт.

У повоєнний період Д. Задор продовжує утверджувати професійну музику Закарпаття: стає першим директором Ужгородської музичної школи, засновником і першим директором Ужгородського музичного училища. Паралельно з училищем з 1947 року працює в філармонії і керує

Ужгородським симфонічним оркестром, стає художнім керівником філармонії, керівником Закарпатського народного хору. У 1946 році вступає до спілки композиторів України. Наступає розквіт творчості.

Для розширення музичних можливостей у 1963 році композитор переїздить до Львова. Викладає у Львівській консерваторії на двох кафедрах: композиції і фортепіано, проходить шлях від старшого викладача – до професора. Досягає вершин у своїй професії, отримує визнання і славу. Удостоюється звання заслуженого діяча мистецтв України (1972), обирається у члени правління Львівської обласної організації СКУ, а з 1980 р. – у члени правління СКУ, нагороджується орденами Трудового Червоного Прапора, «Пошани». Композиторська творчість Д. Задора характеризується різножанровістю і багатоплановістю: включає, як вокальні, так і інструментальні жанри: Фортепіанний концерт, концерт для цимбалів з оркестром, програмні симфонічні твори «Верховина», «Рапсодія», «Варіації на українську народну тему», камерні твори «Закарпатські ескізи», «Полонинські картинки», «Тиса», «Карпатська веселка», кантата «Карпати» з такою яскравою опорою на закарпатський фольклор, що львівські колеги називають його «співцем Закарпаття».

IV. Останній період життя Задора виявився надзвичайно плідним. Його пізні композиторські твори знаменували вершину творчої майстерності, позначені глибиною мислення і залученням окремих прийомів сучасної композиторської техніки. Помер Дезидерій Задор 16 вересня 1985 року та за його бажанням похований на рідній землі.

На Західній Україні Задор став символом музиканта високого фахового рівня. Його ім'я присвоєно Угорському музичному товариству на Україні та Ужгородському державному музичному училищу. Найяскравіші музиканти Закарпаття відзначаються премією імені Задора, а кращі студенти Ужгородського державного музичного училища – обласною стипендією імені Задора.

1. Баб'юк Л. Композитор, педагог / Л. Баб'юк // *Вільна Україна від 22.10.82.*
2. Боніславський Т. Карпатська кантата / Т. Боніславський – Ужгород-Будапешт, 1998. – 69 с.
3. Гошовський В. Були колись літа / В. Гошовський // *Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення* / [упор. Мокану Л.М.]. – Ужгород, 2005. – Вип.1. – С. 112–118.
4. Грін О. Дезидерій Задор і професійне музичне мистецтво Підкарпатської Русі у другій половині 30-х – першій половині 40-х років ХХ ст. // *Професійне музичне мистецтво Закарпаття.* – Ужгород, 2004. – С. 71–75.
5. Кобулей М. Високий професіонал / М. Кобулей // *Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення* / [упор. Мокану Л.М.]. – Ужгород, 2005. – Вип.1. – С. 112–118.
6. Конькова Г. Магія юності: Дезидерій Задор / Г. Конькова // *Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення* / [упор. Мокану Л.М.]. – Ужгород, 2005. – Вип.1. – С. 112–118.
7. Кос-Анатольський А. Співець Закарпаття / А. Кос-Анатольський – Львів, 1972.

8. Костюк Ю. Майстер своєї професії / Ю. Костюк – Львів, 1972. – С. 96–103.
9. Ливишиц А. В Закарпатье / А. Ливишиц // Советская музыка. – 1956. – №4.
10. Луговая М. О Задоре / М. Луговая // Професійна музична культура Закарпаття. – Ужгород, 2010. – Вип.2. – С. 177–181.
11. Мадяр-Новак В. Дезидерій Євгенович Задор: 95-річчя від дня народження / В. Мадяр-Новак // Календар краєзнавчих пам'ятних дат на 2007 рік. – Ужгород, 2006. – С. 409–415.
12. Мадяр-Новак В. Фольклористична діяльність Дезидерія Задора / В. Мадяр-Новак // Професійна музична культура Закарпаття. – Ужгород, 2005. – Вип.1. – С. 307–324.
13. Немеш М. Етюд до портрета Дезидерія Задора. / М. Немеш // Професійна музична культура Закарпаття: етапи становлення / [упор. Мокану Л.М.]. – Ужгород, 2005. – Вип.1. – С. 125–128.
14. Рак Я. Творчий портрет Дезидерія Євгеновича Задора / Я. Рак – Ужгород, 1997. – 56 с.
15. Павлишин С. Дезидерій Задор / С. Павлишин – К., 1956.
16. Росул Т.І. Натхнений співець Карпат: до 100-річчя з дня народження Дезидерія Задора / Т.І. Росул // Календар «Просвіти» на 2012. – Ужгород, 2012. – С. 126–128.

Горзов Емілія. Столітній маєстро: основні віхи життя і творчості Д. Задора. В статті розкриваються основні моменти творчої біографії видатного західноукраїнського композитора Д. Задора. Аналізуються існуючі джерела та додаються нові біографічні факти, поява яких пов'язана із відзначенням сторіччя з дня народження митця.

Ключові слова: композитор, творча біографія, періоди, митець.

Горзов Эмилия. Столетний маэстро: основные вехи жизни и творчества Д. Задора. В статье раскрываются основные моменты творческой биографии выдающегося западноукраинского композитора Д. Задора. Анализируются существующая музыковедческая литература и добавляются новые биографические факты, появление которых связано с празднованием столетия со дня рождения музыканта.

Ключевые слова: композитор, творческая биография, периоды, мастер.

Horzov Emiliya A hundred years master: the fundamental periods of his life and creative work. In the article are exposed the basic moments of the creative biography of the important west-ukrainian composer D. Zador. In the article are analyzed the existing sources and are added the new biographical facts, the appearance of what are connected with the 100-th anniversary of the birthday of the artist.

Keywords: composer, creative biography, master.